

Takaisin Suomeen – Siirtolaisuusinstituutin harjoittelijat pohtivat paluumuuttokokemuksiaan

Venla Koivuluhta ja Heidi Latvala-White

Siirtolaisuusinstituutin harjoittelijat Venla Koivuluhta ja Heidi Latvala-White ovat molemmat viettäneet suurimman osan aikuiselämästään ulkomailla. Hiljattain molemmat päätyivät erinäisten vaiheiden kautta muuttamaan takaisin Suomeen. Miltä paluumuutto 2020-luvun Korona-Suomeen tuntui? Miltä Suomi näyttää entisen ulkosuomalaisen silmin?

Heidi: Niin, meillä on molemmilla vuosien kokemus ulkomailla asumisesta, ja hiljattain olemme molemmat palanneet Suomeen. Milloin sinä, Venla, lähdit Suomesta ja minkä takia? Mitä siinä tapahtui silloin aikaan?

Venla: Olin noin 17-vuotias lähtiessäni Egyptiin opiskelemaan klassista laulua. Osasin tuolloin jo jonkin verran arabiaa, ja Kairossa oli hyvä taideakatemia, jossa halusin opiskella. Aloitin opinnot, mutta ne vaihtuivat jossain vaiheessa yliopisto-opiskeluun. Asuin Egyptissä yli kymmenen vuotta, jonka jälkeen päädyin muutamaksi vuodeksi opiskelujen kautta Englantiin.

Heidi: Minä lähdin vuonna 2007 rakkaiden ja seikkailun takia. Olin valmistunut maisteriksi ja aloittelin työelämää. Sitten tapasin nykyisen puolisoni. Asuimme Suomessa vähän aikaa, ja sitten piti päättää, haluammeko jatkaa yhdessä vai emme. Sen seurauksena irtisanouduin työstäni, jätin kaiken taakse ja lähdin Houstoniin, Texasiin hänen perässään. Olihan se näin jälkikäteen ajateltuna iso päätös. Mutta olin nuori ja rakastunut, maailma oli avoinna ja halusin seikkailla. Se oli kyllä hauskaa aikaa. Millaisia muistoja sinulla on niistä Egyptin vuosista? Piditkö Suomeen yhteyttä säännöllisesti, ja millainen suomalainen identiteetti sinulla oli?

Venla: En siinä vaiheessa kokenut mitään tietoisista tarvetta ylläpitää suomalaista identiteettiä, vaikka olinkin jatkuvasti yhteydessä perheeseen ja ystäviin Suomessa. Kuten sanoitkin, tuolloin oli voimakkaimpana sellainen nuoruuden seikkailumieli. Jossain vaiheessa päädyin töihin Suomen suurlähetystöön ja myöhemmin suomalaiseen kansalaisjärjestöön Kairossa, ja sitä kautta tuli myös suomalaisia ystäviä ja kontakteja. Suomen kielen puhuminen oli yhtäkkiä yllättävän vaikeaa, ja ruotsi oli onnistunut unohduttamaan sitäkin paremmin. Kun suurlähetystössä piti puhua ruotsia puhelimesta, oli se hirveän jännittävää!

Heidi: Minulla on jotenkin ristiriitaiset muistot liittyen suomalaisuuteen. Tavallaan oli selkeää, että en halunnut olla muiden suomalaisten kanssa tekemisissä. Että täällä ollaan nyt maailmalla, itsenäisenä naisena! Oli paljon mielenkiintoisempaa tutustua muunmaalaisiin ja erilaisiin ihmisiin. Sitten kuitenkin se suomalainen identiteetti nosti päätään aina kun oli vieraiden parissa, kun joku kysyi vaikka "mistä olet kotoisin" tai "mitä kieltä tuo on". Vähän kontekstista riippui, tunsinko olevani suomalainen, pohjoismaalainen tai eurooppalainen – riippuen siitä, kenen kanssa tai millaisissa tilanteissa olin. Koitko sinä, että suhde kotimaahan tai suomen kieleen muuttui jotenkin ajan kuluessa?

Venla: Tiedosti sitä tai ei, suomalainen identiteetti säilyi kyllä koko ajan jollakin tasolla. Suomalaisuus auttoi papereiden ja viisumien saannissa, ja valkoinen suomalaisuus taas vaikutti arjen kanssakäymiseen. Mutta kyllä se suhde Suomeen oli jatkuvassa muutoksessa. Englannissa Brexit oli esimerkiksi sellainen asia, joka laittoi miettimään

omaa suhdetta Suomeen. Myös yliopistolla käytävät tieteelliset keskustelut liittyen esimerkiksi rasismiin ja kolonialismiin saivat pohtimaan, miten Suomi asettautuu niissä, ja herättivät myös ns. "ulkopuolista" tai objektiivista mielenkiintoa Suomea kohtaan.

Heidi: Minulla on yksi jännä muisto Etelä-Koreasta, jossa asuimme pari vuotta. Siellä ei juurikaan ollut suomalaisia, mutta norjalaisia ja ruotsalaisia oli. Yhtäkkiä olin kauhean pohjoismaalainen ihminen. Koin, että he olivat sitä sisäryhmääni, kun olimme niin kaukana kotoa. Ja sitten kävi niin, että lasten myötä suhde erityisesti suomen kieleen muuttui. Heidän kauttaan tuli tarve ja velvollisuus ylläpitää kieltä ja hakeutua muiden suomalaisten seuraan. Olin nimittäin huomannut, ettei ole ihan helppoa, jos äiti on ainoa suomea puhuva ihminen lasten jokapäiväisessä arjessa. Olisi kiva, että olisi joku verkosto, jossa lapset saisivat puhua suomea ja tavata samanlaisia perheitä. Niinpä päädyimme sitten Suomi-koulumaailmaan. Sitä kautta tulin tietoiseksi myös globaalista suomalaisuudesta. Suomi-koulujahan on yli sata ympäri maailmaa. Kuinka monessa kolkassa meitä suomalaisia elääkään, ja samalla halutaan ylläpitää suomalaista kulttuuria ja opettaa lapsille ja puolisoille kieltä, juhlia joulua, itsenäisyyspäivää ja vappua! Tulin jännästi tietoiseksi siitä, että meitähän on hirveän paljon ja joka puolella!

Venla: Minäkin olen erilaisissa Facebook-ryhmissä, kuten suomalaiset Englannissa tai Egyptissä. Sosiaalinen media on ollut minulle tärkeä, kun ei ole ollut syytä mennä vaikkapa Suomi-kouluihin. On löytynyt yhteisiä asioita, joita suomalaisilla on ulkomailla, tai juttuja joista haluaisi puhua juuri suomalaisten kanssa vaikkapa Englannissa.

Heidi: Ylipäätään somen ja erilaisten digitaalisten ratkaisujen kehittyminen tässä 15 vuoden aikana on ollut huimaa. Yhteydenpito Suomeen on helpottunut ihan valtavasti! Jos miettii niitä alkuaikoja, niin pidin yhteyttä perheeseeni ja ystäviini lähinnä Skypen avulla. Meillä oli pöytäkone asunnossamme, ja sitten oltiin sovittu päivämäärä ja kellonaika, milloin tavataan, ja kaikki kokoontuivat siihen Skypen ääreen. Sitten piti varmistaa, että mikki ja kamera toimivat — ja aina ei kaikki toiminut. Jos vertaan sitä todellisuutta siihen, miten helppoa kaikki on tänään Whatsappin, Facetimen ja Zoomin ja kaiken tämän avulla, niin onhan se ihan eri todellisuus. Mutta pitäisikö meidän siirtyä tuohon Suomeen paluuseen? Sinä tulit Suomeen viime kesänä, ja minä lokakuussa 2020. Haluatko kertoa jotain siitä, miksi olet nyt Suomessa?

Venla: Minun kohdallani kyse oli yllättävästä ja äkillisestä muutosta koronapande-

miasta johtuen. Minun oli tarkoitus mennä ihan muualle tekemään kenttätöitä väitöskirjaani varten, mutta sitten päädyinkin tilanteesta johtuen Suomeen vanhaan synnyinkaupunkiini. Mutta teidän perheen kohdallahan tämä muutto oli paljon suunnitellumpi, vai kuinka?

Heidi: Meillä oli paljon pidempiaikainen ajatusten sulattelu ja pohdinta. Olimme aina ajatelleet päätyvämmme Suomeen, ja kysymys oli vain siitä, miten se käytännössä toteutetaan. Kun on kaksi kouluikäistä lasta ja ulkomaalainen puoliso, niin se ei ole ihan yksinkertainen kuvio. Se, että pandemia osui tähän samaan aikaan, oli ennemminkin vain sattuma. Brexit ei myöskään vaikuttanut, vaikka tulimme Englannista. Tietenkin jälkikäteen voi miettiä, että oliko siinä jotain muutakin. Harvoinkin näin valtavat päätökset ovat vain yhden asian tulosta. Kyllä ihminen punnitsee vaakakupissa kaikenlaisia asioita päätöksiä tehdessään.

Venla: Ja täällä nyt ollaan, tavalla tai toisella!

Heidi: Niinpä. Miltä Suomi sinusta näyttää nyt palaajan silmin?

Venla: Mietin jokin aika sitten, miten monen ihmisen olen kuullut sanovan, ettei korona ole juurikaan vaikuttanut heidän arkeensa. En tiedä johtuuko se siitä, että itse aloitin korona-arjen Englannissa, jossa radikaaleja rajoituksia tuli jo aikaisessa vaiheessa, mutta oma elämä ja arki ovat ainakin muuttuneet täysin. Minusta tuntui hyvin erilaiselta tulla korona-ajan Suomeen, kun en voinut tavata vanhoja ystäviä ja tuttuja eri puolilla Suomea, tutustua uusiin ihmisiin, tai käydä missään. On vaikea sanoa, miten paljon johtuu siitä, että olen elänyt niin kauan Suomen ulkopuolella, ja miten paljon johtuu koronasta, mutta kyllä Suomi itselle näyttäätyy aika erilaiselta kuin silloin täältä lähtiessä.

Heidi: Matkustitko sinä muuten usein Suomeen ulkomailla asuessasi?

Venla: Melkein joka kesä oli päästävää Suomeen mökille. En nähnyt hirveästi muuta Suomea tai eri kaupunkeja, vaan se tuntui lähes suoralta lennolta Kairosta tai Lontoosta mökille! Muutamia kertoja kävin Suomessa myös lyhyemmällä työjaksoilla.

Heidi: Tuo on jännä mitä sanoit siitä, että menit aina Suomeen vain mökille. Mieheni sanoi jossain vaiheessa, että meidän lapsemme varmaan luulevat, että Suomi on yhtä kuin mummola! Että se on kaikki mitä he ovat Suomesta nähneet.

Venla: Onko teillä tämä korona-aika ollut jotenkin erilaista?

Heidi: Vaikea sanoa, millaista kotiutuminen olisi ilman pandemiaa. Mutta koska meidän perheemme on kahdesta maasta,

niin yllirajaisten perhe- ja ystävyysuhteiden ylläpitäminen on hankalaa. Etäisyys tuntuu erilaiselta, kun ei ole edes sitä mahdollisuutta, että voisi nähdä. Puolisoni perhe on kokonaan Yhdysvalloissa. Viimeiset kuusi vuotta olimme Englannissa, jonne jäi paljon hyviä ystäviä. Vaikka Englanti on tuossa lähellä, niin välimatka korostuu nyt, kun ei voi edes teoriassa mennä tapaamaan ystäviä. Mutta kaiken kaikkiaan sanoisin, että paluumuutto ei ole ollut henkilökohtaisesti hirveä kriisi. Olen aika yllättyynyt siitä. Monesti ihmiset ovat varoitelleet, että muista sitten, lähteminen on paljon helpompaa kuin palaaminen. Mutta ei tämä mikään valtava shokki ole ollut, pelkäsinkin ehkä pahempaa.

Venla: Tästä saa nyt sellaisen kuvan, että tämä olisi hirveän helppoa, koska niin tämä on oikeastaan ollut minullekin. Englannissa on juuri nyt avattu ravintoloita, ja ihmiset voivat mennä jo vapaammin ulos, mutta itse en kaipaa sitä nyt ollenkaan. Minusta on ihanaa olla Suomessa! Ilma on vähän lämmennyt, ja olen päässyt katsomaan paikallisia luontokohteita. Olen saanut myös viettää aikaa sukulaisten kanssa, ja tehdä sellaisia arkisia asioita joita emme ole pystyneet tekemään yhdessä moneen vuoteen. Tämä aika on saanut miettimään sitä, mikä elämässä on tärkeää, keitä ihmisiä todella tarvitsee elämänsä, ja millaisia asioita haluaa priorisoida. Kaiken kaikkiaan on tuntunut todella hyvältä olla Suomessa juuri nyt.

Heidi: Mutta Venla, käsi sydämellä, eikö mikään ärsytystä täällä Suomessa?

Venla: Piti tänäänkin kysymyksen jossain vaiheessa tulla! Joissakin asioissa eron näkee selkeästi, kun on kokemus asumisesta hyvin erilaisissa paikoissa. Esimerkiksi Egyptissä ollaan hyvin joustavia monissa asioissa, Englannissakin jonkin verran, mutta Suomessa vähemmän. Vaikka tämä on osittain itselle muodostunut stereotypia, on siinä jotain tottakin. Samaa olen saanut kuulla monelta ulkomailla asuvalta suomalaiselta liittyen esimerkiksi suomalaisen byrokratian. Täällä esimerkiksi kello kahdeksan tarkoittaa kello kahdeksan, se ei tarkoita 8.05 tai 8.10. Postipaketti voidaan Englannissa jättää rappusille, vajaan tai naapuriin, jos sitä ei olla kotona vastaanottamassa, mutta Suomessa se viedään saman tien takaisin, eikä mitään muita vaihtoehtoja ole olemassakaan.

Heidi: Ulkomaalaisen puolison kanssa on kyllä mahdollisuus nähdä Suomi sekä ulko- että sisäryhmäläisen silmin. Minähän olen meidän perheessä ainut, joka palasi kotimaahansa, ja Suomi näyttää nyt aika erilaiselta puolison ja lasten näkökulmasta. Käytännön esimerkkinä vaikkapa oleskelulupaani liittyy

vät kiemurat. Suomalaiset tykkävät ajatella, että meillä kaikki toimii niin hyvin, ja kaikki on selvää ja suoraviivaista. Mutta onhan se aikamoinen lomakeviidakko, ja virastot eivät kyllä aina kommunikoi keskenään. Täällä sanotaan yhtä, ja tuolla sanotaan toista. Mutta mikään paikka ei ole täydellinen. Meikin olemme tyytyväisiä muuttoon. Tietysti kun olin niin kauan ulkomailla, niin verkostojen rakentaminen on haaste. Kun paluumuuttaja ei tunne enää juurikaan ketään, niin miten hän alkaa raivata uudelleen omaa paikkaansa?

Venla: Olen puhunut useasti maahanmuuttajakavereiden kanssa siitä, miten vaikeaa juuri verkostoituminen ja ystävien saaminen Suomessa on. Vaikka omalla kohdallani asiat ovat verrattain hyvin, ovat nämäkin ihan todellisia haasteita, kuten esimerkiksi se, miten vaikeaa ulkomaalaisella tutkinolla on löytää työpaikka Suomessa. Nämä haasteet eivät ole uniikkeja Suomelle, mutta kuvaavat mielestäni suomalaisen yhteiskunnan tietynlaista sulkeutuneisuutta. Vaikka tilanne onkin helpompi suomalaiselle, joka on asunut lapsuutensa ja nuoruutensa Suomessa, on tässäkin tapauksessa ulkopuolelta Suomeen palaamisessa omat vaikeutensa.

Heidi: Luuletko sinä tullessi Suomeen jädäksesi vai piipahtamaan? Houkutteleeko maailma vielä jonnekin muualle?

Venla: Tässäkin asiassa tiedostan olevani onnekas, kun voin valita monessa paikassa olemisen lähes samaan aikaan. Vaikka on vaikea sanoa, miten esimerkiksi Brexit tulee vaikuttamaan oman tutkimukseni tekemiseen, olen silti onnellisessa asemassa siinä, että voin halutessani saada vaikkapa viisumin useampaan maahan. Paluumuuton seurausten ei enää tarvitse olla niin lopullisia tai kokonaisvaltaisia. Ennen kaikkea haluan asua sellaisessa paikassa, jossa voin tehdä tärkeäksi kokemiani asioita.

Heidi: Mielenkiintoinen tuo ajatuksesi siitä, että tänä päivänä paluumuuttopäätös ei ole niin järjestyttävän lopullinen. Nykyään puhutaan paljon yllirajaisuudesta eli miten ihmiset voivat olla kotona useassa paikassa samaan aikaan. Ystävyysuhteita ja perhesuhteita ylläpidetään eri maiden välillä. Lojalliteettikin voi olla useassa paikassa, eikä vain yhdessä maassa. Kuka tietää, vaikeaa sanoa, mutta tällä hetkellä meilläkin on Suomessa hyvä olla. Tiedän, että ulkosuomalaisissa on paljon henkilöitä, jotka pohtivat paluumuuttoa, että onko siinä mitään järkeä, kannattaisiko muuttaa takaisin vai ei. Me taisimme molemmat tulla aika realistisin odotuksin, ja kaikki on mennyt oikein hyvin. Eli rohkeasti tänne vaan!